

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XX

Септембар — Децембар 1972.

Број 5 — 6

УРАЧУНАВАЊЕ ИНВАЛИДНИНЕ У ИЗНОС НАКНАДЕ ШТЕТЕ

1. Право на инвалиднину признато је лицима са својством осигураника која су претрпела релевантно телесно оштећење у смислу прописа о инвалидском осигурању. Поставља се питање какав је однос између овог права и права на накнаду штете, које се остварује по општим правилима. Да ли су та два права независна једно од другог или се инвалиднина урачунава у износ накнаде штете (одузима од пуног износа накнаде) и које штете: имовинске или неимовинске и које од неимовинских штета. Да ли је урачунавање везано за један, увек исти облик штете, или се у одсуству једног облика штете може извршити у накнаду другог облика штете?

2. Судови су потпуно сагласни у томе да се инвалиднина на коју оштећеник-осигураник има право одбија од износа накнаде штете који му се досуђује. На саветовању судија грађанског одељења Врховног суда Југославије и судија-представника грађанских одељења републичких и покрајинских врховних судова, одржаном 15. и 16. априла 1971. године у Врховном суду Југославије заузет је следећи правни став: „У износ накнаде штете настале услед повреде на послу урачунава се инвалиднина која оштећеном припада по основу социјалног осигурања“ (1). Нажалост, овај високи скуп ништа није рекао о томе да ли се инвалиднина урачунава у накнаду било које штете (на шта би формулација усвојеног правног става упућивала) или само неке и које.

3. Према становишту које је усвојено у читавом низу пресуда инвалиднина се одбија од износа ренте досуђене на име накнаде штете за губитак у заради (неспособност за рад, по терминологији неких пресуда). Врховни суд Хрватске, пошто је истакао да се „код штета услед губитка зараде“ накнада за будућност одређује у облику ренте, каже у једној пресуди:

„Тужилац приговара што му је првостепени суд одбио, приликом утврђивања штете, износ од дин. 2.600, јер да је тај износ примио од Завода за социјално осигурање из наслова тјелесног оштећења, као накнаду за веће напоре у остваривању животних потреба, без обзира на то да ли оно проузрокује или не проузрокује инвалидност. По мишљењу овог суда, међутим, правилно је становиште првостепеног суда и износ накнаде мора се

(1) Збирка судских одлука, књ. XVI, св. 2, страна 22.

умањити за сва примања која оштећеник остварује по основу социјалног осигурања" (2).

Тако исто и у пресуди Гж 2373/63:

„Првостепени суд досуђује тужитељу ренту у износу од 11.427 динара; почев од 14. октобра 1960, иако утврђује да је зарада тужитеља у 1960. години износила сса 17.000 до 20.000 динара, те иако тужитељ прима од завода за социјално осигурање у име инвалиднине износ од 16.573 динара. Утврђена рента правилно је досуђена почев од 1. априла 1962. године, јер би од тада тужитељ зарађивао око 28.000 динара, али не и за раније вријеме. када је тужитељев приход од рада износио мање. Потребно је дакле точније испитати колико би тужитељ био зарађивао прије 1. априла 1962. да је остао у радном односу, јер му се у име ренте може досудити само разлика између те потенцијалне зараде и износа инвалиднине, а та разлика досада није утврђена. Према томе у вези са рентом за период од 14. октобра 1960. до 1. априла 1962. чињенично стање није потпуно утврђено (3).

На исто становиште наилазимо и у пресудама Окружног суда у Београду:

„Тужиоцу је решењем Среског завода за социјално осигурање додељена инвалиднина у износу од 2.150 динара, рачунајући од 1. октобра 1961. године. Износ ове инвалиднине има се узети у обзир приликом утврђивања накнаде штете коју тужилац трпи, те стварна штета коју тужилац трпи у виду изгубљене зараде представља разлику између износа од 26.000 динара, колико би тужилац зарађивао да није дошло до повреде и збира износа од садашње зараде у износу од 15.000 динара и инвалиднине коју тужилац прима. Па пошто тужилац на име инвалиднине прима 2.150 динара, а на име зараде 15.000 динара, то су његова примања 17.150 динара, тако да фактичка штета коју тужилац трпи у виду изгубљене зараде износи 7.850 старих динара, па је суд туженика и обвезао да тужиоцу плаћа сваког месеца по 7.850 динара на име изгубљене зараде" (4).

4. Постоји једна друга серија пресуда, у којима се инвалиднина одбија од накнаде досуђене по основу неимовинске штете у виду умањења животне активности и појачаних напора у раду и обичном животу. То су,

(2) Пресуда Врховног суда Хрватске Гж. 1781/60, од 12. октобра 1960. год. — Из архива Врховног суда Хрватске.

(3) Пресуда Врховног суда Хрватске Гж. 2373/ од 19. децембра 1963. године. — Из архиве Врховног суда Хрватске.

(4) Пресуда Окружног суда у Београду П 1411/66 од 20. априла 1966. године. — Из архиве Окружног суда у Београду.

Пор. пресуду Врховног суда Србије Гж 1477/68. од 14 јуна 1968. године, која је донета у једном другом случају:

„Окружни суд је закључно да тужилац има право на накнаду због изгубљене професионалне радне способности, која се састоји у разлици између остварене инвалидске пензије са инвалиднимом и личног дохотка који би тужилац остваривао као квалификовани електричарски радник код других предузећа код којих постоји сродност посла са послом на коме је тужилац радио у моменту настале несреће на послу, па је на основу просека личних доходака код више предузећа досудно тужиоцу ренту наведену у изреци првостепене пресуде" (из архиве Врховног суда Србије). — Врховни суд Србије не слаже се са начином на који је Окружни суд утврдио лични доходак који би оштећеник остваривао да није повређен, али ништа не говори о ставу нижестепеног суда по коме накнада треба да буде равна разлици између остварене инвалидске пензије са инвалиднимом и личног дохотка који би тужилац остваривао.

по претежном становишту судске праксе (које ми у потпуности делимо) (5), облици неимовинске штете, за које се, под општим условима, признаје посебна накнада, различита од накнаде за друге облике неимовинске штете које могу проистећи из исте телесне повреде (страх, душевни болови услед унакажености, физички болови), као и од накнаде имовинске штете у виду изгубљене зараде и разних трошкова проузрокованих телесном повредом.

Врховни суд Југославије у једној пресуди скорашњег датума каже: „Тужилац је тражио да му тужено предуземе накнади штету коју трпи услед оштећења тела које проузрокује ограничење нормалне активности организма и условљава веће напоре у остваривању животних потреба, тј. штету због тзв. телесног оштећења односно смањења опште животне способности. Тражио је да му се по том основу досуди износ од 35.000 динара. Оба суда су ту штету утврдила са износом од 30.000 динара и оба налаза да од тог износа треба одбити оно што тужилац прима на име инвалиднине за телесно оштећење по основу инвалидског осигурања. То је правилно јер се инвалиднина даје за исти вид штете за коју тужилац тражи накнаду од 35.000 динара и јер се иста штета не може наплатити од фондова социјалног осигурања и учиниоца штете, пошто би овај, због права регреса које имају фондови, морао исту штету платити два пута. Према томе тужени би био обавезан да тужиоцу накнади у том делу само онај износ штете који није покривен примањима из социјалног осигурања” (6).

У истом смислу могу се навести и друге пресуде Врховног суда Југославије (7) а такође и пресуде Врховног суда Србије (8).

5. Погледајмо какав је смисао прописа на основу којих су донете наведене пресуде. Каква је природа инвалиднине и које су претпоставке за признање права на инвалиднину по тим прописима?

Према чл. 29. Основног закона о инвалидском осигурању „телесно оштећење у смислу овог закона је губитак, битније оштећење или онеспособљеност појединих органа или делова тела од најмање 30% које проуз-

(5) Обрен Станковић: Накнада за појачане напоре и за умањење животне активности, Службени лист СФРЈ, Београд, 1972, стр. 4. и сл.

(6) Пресуда Врховног суда Југославије Рев 281/70. од 3. новембра 1970. године. — Из архиве Врховног суда Југославије.

(7) „Није уместан ревизијски разлог да питање накнаде штете за умањену општу животну способност ваља решавати на основу чл. 84—89. Основног закона о инвалидском осигурању — уколико се под тим мисли да тужилац, коме је признато право на инвалиднину, нема право и на накнаду оне штете коју трпи због умањења опште животне способности преко износа што га прима по основу инвалидског осигурања. Тужена општина, у којој је тужилац био у радном односу, обавезна је према њему за део штете који није покривен примањем по основу социјалног осигурања. Одвојено је питање регресне одговорности општине према заједници социјалног осигурања”. — Пресуда Рев 228/68. од 6. децембра 1968. године. Из архиве Врховног суда Југославије.

(8) „Неоснован је жалбени навод да се од износа накнаде због умањења опште радне способности није могао одбити износ који је тужилац примила у виду инвалиднине због телесног оштећења. По прописима Закона о инвалидском осигурању инвалиднина због телесног оштећења даје се за смањење животне активности као последица губитка или оштећења појединих органа или делова тела. Према томе, ради се о истом виду штете, па је окружни суд правилно поступио када је тужилац урачунао примања на основу социјалног осигурања на име инвалиднине, јер је тужилац овим примањима делимично обештећена за исти вид штете.” — Пресуда Гж. 807/67. од 14. новембра 1967. године. Из Архиве Врховног суда Србије.

рокује ограничење покретљивости, отежава нормалну активност организма и условљава веће напоре у остваривању животних потреба, без обзира да ли оно проузрокује или не проузрокује инвалидност" (тј. губитак или смањење способности за рад на свом послу — О. С.). Ради остваривања права на инвалиднину⁽⁹⁾ телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степена. Разлика од једног степена одговара разлици телесног оштећења од 10%, тако да се телесно оштећење од 100% разврстава у 1. степен, оштећење од 90% разврстава се у 2. степен, од 80% у 3. степен, од 70% у 4. степен, од 60% у 5. степен, од 50% у 6. степен, телесно оштећење од 40% у 7. степен и телесно оштећење од 30% разврстава се у 8. степен. Телесна оштећења мање од 30% нису релевантна са гледишта остваривања права на инвалиднину.

Као што се види, за потребе инвалидског права телесна оштећења изражавају се у процентима и то искључиво по медицинским критеријумима. Одређено оштећење изражава се одговарајућим, увек истим процентом и разврстава у одговарајући, увек исти степен (први, други, трећи, четврти итд.) а за сваки степен телесног оштећења признато је право на инвалиднину у фиксном, увек истом месечном износу. Сви осигураници са истим степеном (процентом) телесног оштећења примају инвалиднину у истом износу, без обзира у којој је мери оштећени орган био односно стварно јесте и даље ангажован у разноврсним животним активностима, и независно од способности односно неспособности за рад, школске спреме, квалификација, занимања, пола, узраста, зараде итд.⁽¹⁰⁾

6. По нашем мишљењу наведене две серије пресуда не могу опстати једна поред друге. Правни ставови изражени у њима не могу се међусобно ускладити.

Пре свега, јасно је да се урачунавање може извршити само једном, и онда кад оштећеник трпи обадве штете (и неимовинску штету у виду умањења животне активности односно појачаних напора и имовинску штету у виду изгубљене зараде услед неспособности за рад). Двапут урачунати (одузети) инвалиднину — то би значило да збир стварно примљених износа на име инвалидине и накнаде штете не покрива цео износ штете. Друго, када има више штете мора се знати у износ које накнаде се врши урачунавање (односно у погледу које накнаде је допуштено урачунавање), јер се само тако може одговорити на питање да ли урачунавању уопште има места кад у конкретном случају постоји само један облик штете.

Онако како је организована у нашем праву, инвалиднина нужно претпоставља неимовинску штету у виду умањења животне активности односно појачаних напора. То из наведених текстова несумњиво произилази. То је њихово слово. Из текстова такође произилази да релевантно телесно

(9) И неких других права — накнада за куповину моторног возила.

(10) Закон о основним правима из пензијског и инвалидског осигурања („Службени лист СФРЈ бр. 35. од 6. јула 1972. године) не доноси ништа битно ново са наше тачке гледања: „Телесно оштећење у смислу овог закона постоји кад код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела које отежава нормалну активност организма и условљава веће напоре у остваривању животних потреба“ (чл. 24. ст. 2). „Новчана накнада за телесно оштећење обрачунава се у прописаним износима, зависно од процента телесног оштећења“ (чл. 25, ст. 1).

оштећење које даје право на инвалиднину може али не мора бити праћено губитком (умањењем) радне способности односно зараде. То све зацело мора значити да постоје такви случајеви телесног оштећења у којима неимовинска штета у виду умањења животне активности односно појачаних напора није праћена имовинском штетом (губитком зараде) а инвалиднина се урачунава у досуђени износ накнаде неимовинске штете. Постоји ли било какав разлог да се у случајевима кад је овај облик неимовинске штете праћен губитком зараде услед неспособности за рад урачунавање „премешта” у накнаду имовинске штете (изгубљене зараде)? По нашем мишљењу за то не постоје ни оправдани разлози ни правна могућност.

Пре свега, не може се рећи како овакво „премештање” урачунавања практично не мења ништа и да је ефекат исти пошто се урачунавање врши само једном. Може бити да оштећеник уопште није тражио накнаду неимовинске штете (у виду умањења животне активности односно појачаних напора) јер сматра да је цела покривена инвалиднином. Ако се сад инвалиднина одбије од накнаде имовинске штете (изгубљене зараде услед неспособности за рад) то значи да је неимовинска штета остала ненакнађена. Да ли оштећеник треба да води још један спор за остварење права на накнаду? Шта ако је у међувремену право на накнаду застарело? У основи исти проблем се јавља ако је оштећеник редуцирао свој захтев за накнаду неимовинске штете полазећи од тога да је она делом покривена инвалиднином. Више од траженог износа не може му се досудити а захтев за накнаду имовинске штете није у целини усвојен, односно умањен је за износ инвалиднине. А онда: да ли је ово „премештање” урачунавања које се врши кад постоје обе штете коначно и трајно? То би значило такво правно везивање инвалиднине за накнаду штете због губитка у заради да урачунавање постаје немогуће кад телесно оштећење није праћено губитком зараде услед неспособности за рад (постоји само неимовинска штета у виду умањења животне активности односно појачаних напора). То је крупна правна импликација супротна слову и основној садржини текстова и ономе од чега се пошло. Или, „премештање” урачунавања је само „привремено”, врши се само ако постоје обадве штете? То би било без икаквог смисла.

7. Даље: за остварење права на инвалиднину довољно је доказати релевантно телесно оштећење, није потребно посебно доказивати обим стварно претрпљене неимовинске штете у виду умањења животне активности односно појачаних напора. Чим је доказано телесно оштећење одређеног процента односно степена, то аутоматски значи, као минимум, неимовинску штету која је „подлога” за одговарајући износ инвалиднине. Не може се доказивати да је стварно претрпљена неимовинска штета мања од инвалиднине. Али могуће је доказивати да је стварно претрпљена неимовинска штета већа, у ком случају се разлика у накнади има остваривати по општим правилима одштетног права. Овакав поредак ствари је могућ јер су за инвалиднину меродавни искључиво медицински критеријуми, који су јединствени за све оштећенике, а иако обим стварно претрпљене неимовинске штете утиче још читав низ околности својствених конкретном оштећенику. Сви оштећеници услед одређене повреде ноге осећају сметње при ходању (у обичном животу), свима им припада инвалиднина у истом износу, ако је оштећење истог процента (не би ни имали право на инвалиднину у

датом износу да није утврђено телесно оштећење у одговарајућем проценту), али ће трпљења у виду појачаних напора односно замарања бити већа код оштећеника који у свом послу мора бити више на ногама од других. Једном речи: инвалиднина може делом покривати неимовинску штету у виду умањења животне активности (појачаних напора), може је покривати и у целини, али не може бити од ње већа. Искључена је могућност да, пошто се инвалиднина једном одузме од накнаде за умањење животне активности и појачане напоре, преостане још нешто што би се сад одузело од накнаде имовинске штете у виду изгубљене зараде услед неспособности за рад (то би, као што се види, било само неко делимично урачунавање а све наше пресуде говоре о одузимању пуног износа инвалидине).

8. Најзад, искључени су случајеви у којима постоје претпоставке за досуђење права на инвалиднину, а урачунавање инвалидине практично долази у обзир само у накнаду за губитак зараде (случај у коме постоји губитак у заради али не постоји неимовинска штета у виду умањења животне активности односно појачаних напора). Могуће је замислити телесно оштећење услед кога наступа трајни губитак у заради а који није праћен неимовинском штетом у виду умањења животне активности односно појачаних напора. Али то је случај у коме нису испуњене претпоставке за признање права на инвалиднину, па се према томе питање њеног урачунавања у накнаду штете практично уопште не поставља. А случај у коме постоји право на накнаду за губитак у заради услед неспособности за рад и право на инвалиднину истовремено је и случај у коме постоји неимовинска штета у виду умањења животне активности и појачаних напора, и у таквом случају инвалиднина се сва урачунава у накнаду неимовинске штете.

9. Наведени правни став усвојен на саветовању у Врховном суду Југославије, да се инвалиднина урачунава у „износ накнаде штете“, не само што не одговара на питање да ли се урачунавање врши у накнаду за умањење животне активности (појачане напоре) или у накнаду за губитак зараде, што је до сада било спорно него уопштеношћу своје формулације као да допушта урачунавање у накнаду неког трећег облика штете (физички болови, душевни болови услед унакажености). И у односу на иначе незадовољавајуће стање праксе нижих судова оно је корак уназад.

10. Да закључимо. Инвалиднина се урачунава у накнаду штете досуђене по основу умањења животне активности односно појачаних напора, било да је ова неимовинска штета праћена губитком у заради или не. Урачунавање се не може вршити у накнаду штете за губитак у заради, било да је овај облик имовинске штете праћен умањењем животне активности односно појачаним напорима било да није. Дакле, инвалиднина се урачунава искључиво у накнаду неимовинске штете у виду умањења животне активности и појачаних напора. За део штете који није покривен инвалиднином оштећеник може тражити накнаду по општим правилима грађанског права. По истим општим правилима грађанског права оштећеник у целини остварује право на накнаду других штета које могу произстећи из исте телесне повреде: физички болови, душевни болови услед унакажености, страх, губитак у заради, трошкови лечења.

РЕЗЈУМЕ

Зачет пособия по инвалидности в размер возмещения вреда

Автор подвергает критике точку зрения, поддерживаемую частично в судебной практике, по которой пособие по инвалидности засчитывается в размер возмещения вреда, присужденного вследствие утраты заработка. Он на стороне тех многих судов, которые в своих решениях пособие по инвалидности, получаемое гражданином по положениям об обеспечении инвалидов, не включают в размер возмещения вреда, присужденного вследствие уменьшения трудоспособности и появления расходов, вызванных повреждением здоровья, не рассматриваемого как вред причиненный личности. При чем всегда независимо от того, привел бы данный вид вреда, нанесенного личности, к уменьшению заработка или не привел. Как только доказано релевантное причинение повреждения здоровью (согласно положениям об обеспечении инвалидов), потерпевший имеет право на пособие по инвалидности без необходимости особо доказывать причиненный ему вред, приведший к уменьшению его трудоспособности и потребовавший расходы, вызванные повреждением здоровья. Но допускается представить доказательства, что фактически причиненный вред превышает размер определенного пособия по инвалидности и потерпевшему принадлежит право требовать присуждения ему разницы возмещения по общим правилам возникновения обязательств из причинения вреда. В этом случае фактический объем вреда [вред в виде уменьшения трудоспособности и появления расходов, вызванных повреждением здоровья, т.е. вреда нанесенного личности] должен быть полностью установлен и доказан. Право на возмещение остальных видов вреда нанесенного личности, вызванных телесными повреждениями [физические страдания, страх, душевные страдания из-за изуродования], а также право на возмещение вреда причиненного имуществу [потери заработка вследствие нетрудоспособности] потерпевший всегда осуществляет полностью по общим положениям и в данном случае пособие по инвалидности не подлежит засчитыванию.

SUMMARY

The inclusion of compensation for disability in the amount awarded for damages

The author criticizes the accepted standpoint in one area of judicial practice according to which compensation for disability is included in the amount awarded for damages calculated on the basis of loss in wages. He shares the view contained in the decisions of a number of courts that the amount of compensation for disability awarded according to disability insurance regulations should be deducted from the amount awarded for damages on account of decreased active life and increased efforts, as a form of non-proprietary damage. Disability compensation should always be awarded no matter whether this form of non-proprietary damage is followed by a loss in earnings or not. As soon as a relevant body injury is proved (within the scope of the regulations on disability insurance) an insured person has the right to disability compensation without having to prove that he has suffered a non-proprietary damage in the form of decreased active life and increased efforts. But it can be proved that the actual damage suffered is greater than the part which is covered by the disability compensation. Then the insured person has the right under the general regulations of compensation law, to be awarded the difference in compensation. In such case the actual extent of damage (the damage in the form of decreased active life and increased efforts as a form of a non-proprietary damage) must be deter-

mined and proved. A disabled person should always receive in full compensation for other forms of non-proprietary damage caused by body injures (physical suffering, fear, mental suffering due to deformation) as well as compensation for property damage (a loss in earnings due to inability to work) according to the general regulations. In this amount disability compensation cannot be included.

RÉSUMÉ

Addition de l'indemnité d'invalidité dans se montant de la réparation du dommage

L'auteur critique l'attitude prise dans une partie de la pratique judiciaire, selon laquelle l'indemnité d'invalidité se trouve comprise dans le montant de la réparation du dommage adjudgée pour cause de perte de profit. Il partage l'opinion, qui a trouvé son expression dans les jugements de plusieurs tribunaux, que l'indemnité d'invalidité à laquelle l'assuré a droit d'après les prescriptions de l'assurance contre invalidité puisse être défalquée du montant de la réparation du dommage adjudgée pour cause de diminution de l'activité vitale et de l'intensification des efforts, en tant que forme de dommage moral. De plus toujours, soit que cette forme de dommage moral est suivie d'une perte de profit soit non. Aussitôt que le dommage corporel de conséquence (dans le sens des prescriptions de l'assurance contre l'invalidité) a été prouvé, l'assuré a droit à l'indemnité d'invalidité, sans qu'ils soit nécessaire de fournir des preuves particulières qu'il a subi un dommage moral sous forme de diminution de l'activité vitale et de l'intensification des efforts. Mais on peut apporter des preuves que le dommage réellement subi est plus grand que la partie que est couverte par l'indemnité d'invalidité et l'assuré a droit de réaliser la différence dans la compensation d'après les règles générales du droit de dédommagement. Dans ce cas le volume réel du dommage (le dommage sous forme de diminution de l'activité vitale et de l'intensification des efforts, en tant que forme u dommage moral) droit être positivement constaté et prouvé. Le droit à la compensation des autres formes de dommage moral provoquées par les lésions corporelles (douleurs physiques, peur, douleurs psychiques par suite de déformation physique) ainsi que le droit à la compensation du dommage patrimonial (pertes de profit par suite de l'incapacité de travail) l'assuré réalise toujours en totalité d'après les règles générales et dans ce cas on n'effectue pas l'addition de l'indemnité d'invalidité.